
Inhoudsopgave

Woord vooraf	16
Inleiding	22
1. Hymnen, doxologieën en paraenetische passages uit het Nieuwe Testament (eerste eeuw)	26
Romeinen	27
Galaten	64
Efeze	79
Filippenzen	115
Kolossenzen	130
1 Thessalonicenzen	141

2 Thessalonicenzen	144
1 Timotheüs	147
2 Timotheüs	153
Titus.....	158
Jakobus.....	159
1 Petrus.....	166
2 Petrus	178
1 Johannes	192
3 Johannes	227
Openbaring.....	228
2. Hymnen uit martelarenakten (tweede eeuw en later)	286
Polycarpus.....	287
Ignatius van Antiochië.....	291
Andreas	293
Petrus	295

3. Hymnen en doxologieën in de Vroegchristelijke geschriften	
(tweede eeuw en later)	300
2 Clemens	302
Didachè	303
Brief aan Diognetus	310
Trishagios-hymne	316
Minucius Felix, <i>Octavius</i>	318
Tertullianus, <i>Apologeticus</i>	320
4. Hymnen van Hilarius van Poitiers (315-368)	324
O schitterende Schenker van het licht	325
Abecedarium	329
5. Griekse hymnen uit de vierde eeuw: Gregorius van Nazianze	
(329-390)	338
Hymne aan God	340
Een andere hymne op God	343
Nog een andere hymne	349

Hymne voor de avond	351
Nog een ander dankgebed aan God	356
Hymne op Christus	360
6. Hymnen van Ambrosius (339-397)	370
O eeuwige Schepper van de dingen	371
O, Glans van de glorie van de Vader	375
Het derde uur breekt reeds aan	378
O God, U Die de Schepper van alles bent	381
Neig Uw oor [tot ons, o God], U Die Israël bestuurt	385
Uit liefde voor de voortreffelijke Christus	388
O Allerhoogste, U Die de bolvormige massa	392
7. Aan Ambrosius toegeschreven hymnen uit het Corpus	
Ambrosianum (vierde eeuw en later)	396
Hymne I Laten we vanaf de hemelstreek waar de zon opgaat	397
Hymne II Mag de zon, die zich een weg baant in de dag	403
Hymne V Christus, U Die het licht bent en de dag	406

Hymne VII O drie-enige God, Die tegelijk één bent	409
Hymne VIII O Schepper van het Eeuwige Licht	413
Hymne IX Geleidelijk verdwijnt alweer het zesde uur	416
Hymne X Drie maal drie uren gingen al voorbij	421
Hymne XI O God, U Die nacht en dag volgens vaste wetten onderscheidt	424
Hymne XIII [O God,] Schepper van de stralende lucht	428
Hymne XIV Laten we na de lofzangen in de ochtend ... opnieuw ... zingen	431
Hymne XV Laten wij bidden met een [aan God] toegewijd hart	433
Hymne XVIII O Christus, Koning en Heere van de hemel	435
Hymne XXIII God, U Die de Kracht bent Die alles vasthoudt.....	439
Hymne XXV Zeer goede Schepper van de dingen	441
Hymne XXVI De donkere nacht heeft de kleuren ... doen vervagen...	444
Hymne XXVII O, eeuwige hemelse Heerlijkheid	447
Hymne XXVIII De dageraad verspreidt zich al over de hemel	450
Hymne XXVIII De dageraad kleurt de hemel al rood (andere versie) .	452
Hymne XXIX Laten we tot God bidden en Hem smeken.....	454

<i>Hymnen op de zes scheppingsdagen</i>	456
Hymne XXX Zeer goede Schepper van het Licht	457
Hymne XXXI O Schepper van de onmetelijke hemel.....	459
Hymne XXXII O Schepper van de geweldige aarde	461
Hymne XXXIII Zeer heilige God van de hemel.....	463
Hymne XXXIV O God, U Die bekleed bent met grote macht.....	465
Hymne XXXV O God, U Die de Schepper bent van de mens	467
<i>Hymnen op de kerkelijke feestdagen</i>	469
Hymne XXXVI Hymne op de hemelvaart van Christus	469
Hymne XXXVII Hymne op de hemelvaart van Christus	474
Hymne XXXVIII Hymne op het Pinksterfeest	476
Hymne IXL O God, U Die het Licht van de hemel bent	480
Hymne XL De tijd van de nacht is voorbij	485
Hymne XLI Laten we ... de eer van God bezingen	487
Hymne XLII O God van het eeuwige Licht	491
Hymne XLIII De glans van het licht kleurt de hemel al rood.....	495
Hymne XLIV Christus, U Die de Schepper van de hemelen bent	497

Hymne XLV Reeds breekt het zesde uur al aan	501
Hymne XLVI Laten wij, door het geloof in God de roem aan Christus bezingen.....	504
Hymne XLVII De loop van het zesde uur bepaalt nu reeds de tijd van de dag.....	506
Hymne XLVIII Hymne bij het Avondmaal.....	509
Hymne XLIX Dankgebed bij de maaltijd	511
Hymne LI Door drie maal drie uren wordt het getal van het heilig gebod aangegeven.....	513
Hymne LII Hymne voor de avond	515
Hymne LIII Hymne over de komst van Christus	517
Hymne LIV Hymne over de komst van Christus	521
Hymne LV Hymne over de komst van Christus.....	523
Hymne LVI Hymne over de geboorte van Christus	526
Hymne LVIIa Hymne over de geboorte van de Heer.....	530
Hymne LVIIb Hymne over de geboorte van de Heer (vervolg)	533
Hymne LVIII Hymne voor de Veertigdagentijd	535
Hymne LIX Hymne over het lijden van de Heer	537

Hymne LX Hymne voor Pasen	540
Hymne LXI Hymne voor de ochtend/hymne voor Pasen	544
Hymne LXII Hymne over de paasmaaltijd	551
Hymne LXIII Hymne ter nagedachtenis aan de eerste martelaar	555
Hymne LXVII Hymne op de Veertigdagentijd	558
8. Hymnen vanaf de vierde tot de achtste eeuw	562
Aurelius Prudentius Clemens (348-413)	563
Caelius Sedulius (eerste helft vijfde eeuw)	583
Felix Ennodius (474-521)	591
Venantius Fortunatus (530-600)	601
Gregorius Magnus (540-604)	609
Beda Venerabilis (672-735)	631
9. Hymnen en hymnologische psalmen uit de kerkelijke traditie	634
De lofzang van Maria	635
De lofzang van Zacharias	637
De profetie over Johannes	639

De lofzang van Simeon	641
De zegen van Simeon	642
O genadige Schepper van de hemel	643
De zon gaat alweer onder als een vurige bal	646
U allen, die Christus zoekt	647
Licht, dat past bij de eeuwigheid.....	650
Psalm 111	655
Psalm 113	658
Psalm 117	660
Psalm 126.....	661
Psalm 138.....	663
Psalm 147.....	666

10. Hymnen en hymnologische psalmen uit de kerkelijke traditie

(vervolg)	669
Abecedarium van Caelius Sedulius	670

Psalm 71:16b-18a	681
Psalm 43 in combinatie met Psalm 129	682
Psalm 44 in combinatie met Psalm 130	683
Psalm 89	684
Psalm 34	685
Psalm 61	687
Psalm 48	689
Psalm 65	691
Psalm 31 in combinatie met Psalm 8	692
Psalm 103	695
Psalm 102	697
Noten	700
Gebruikte literatuur	744
Bronverwijzing illustraties	748

Inleiding

Deze uitgave met hymnen uit het Nieuwe Testament en de Vroege Kerk werpt nieuw licht op de Vroegchristelijke geloofsbeleving. Niet eerder zijn er in het Nederlands zoveel hymnen bijeengebracht. Dat maakt deze uitgave uniek. Daarnaast heeft de auteur ook *paraenetische* passages uit het Nieuwe Testament toegevoegd. Dit zijn aansporende gedeelten, door de apostelen, net als de hymnen, in een dichterlijke vorm geschreven. Daardoor bezitten deze teksten extra zeggingskracht.

Hymnen en *paraenese* samen zorgen voor een goede balans. Er zijn in deze dwarsligger niet alleen lofprijzingen aanwezig, er zijn ook aansporingen in te vinden. Eigenlijk gaat het hier over twee kernen van Vroegchristelijke geloofsbeleving.

In het Nieuwe Testament is het soms moeilijk om precies af te grenzen waar de lofprijzing begint en eindigt. Lofprijzingen komen vaak spontaan op en ze zijn ook ingebed in de context die eraan voorafgaat en erop volgt. De uitgever van deze hymnenbundel heeft steeds aan de hand van de grondtekst en de context een beredeneerde keuze gemaakt en deze ook verantwoord.

Het lezen van het Nieuwe Testament vanuit de wetenschap dat de lofprijzing een existentieel onderdeel van de geloofsbeleving is geweest in de Vroege Kerk voegt bovendien veel toe. We zien in de hymnen de blijdschap over de verlossing door Christus nog scherper uitkomen dan in een prozatekst. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de proloog van het Johannes-evangelie, die ook als een hymne wordt geïnterpreteerd. Maar ook in de aansporingen, die Paulus en de andere apostelen geven aan de gelovigen die zij willen versterken en willen beschermen tegen invloeden van buitenaf. Het christendom was in het ontstaan beslist geen gevestigde orde en ook in de vierde eeuw nog vaak een speelbal van de politiek en het gevestigde heidendom, ondanks de godsdienstvrijheid die het officieel genoot.

Hoe het in deze moeilijke omstandigheden toch kon overleven begrijpen we beter wanneer we deze hymnen en aansporingen lezen en tot ons laten doordringen. In het boek heb ik de volgende indeling gemaakt: hymnen uit het Nieuwe Testament, lofprijzingen uit de tweede en derde eeuw, hymnen uit de vierde tot en met de achtste eeuw. De schrijver van deze dwarsligger hoopt dat de hymnen uit het Nieuwe Testament en uit latere tijd voor velen tot zegen mogen zijn en mogen leiden tot verheerlijking van Jezus Christus, Zoon van God, onze Verlosser. Mag de *paraenese* uit de Vroege Kerk ons ook vandaag aansporen om het te zoeken bij deze Zoon van God, dat is mijn bede en wens.

Apeldoorn,
prof.dr. M.A. van Willigen

---

1. Hymnen, doxologieën en paraenetische passages uit het Nieuwe Testament (eerste eeuw)

Paulus' brief aan de Romeinen

Inleiding. De brief van Paulus aan de Romeinen geldt qua inhoud als één van de invloedrijkste brieven van het Nieuwe Testament. Het grootste gedeelte van de brief is te beschouwen als een traktaat. Melanchthon noemde de brief in de zestiende eeuw reeds *doctrinae Christianae compendium*, een samenvatting van de christelijke leer.¹ De zondeval door de eerste Adam en de verlossing van de mensheid door de tweede Adam zijn in deze brief op een unieke wijze verwoord.² Maar ook de betekenis van de doop komt in deze brief uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 6.

De structuur van deze brief is die van een doorlopend betoog, waarin Paulus verschillende geloofsvraagstukken onder de aandacht brengt, waaronder de rechtvaardigmaking, de verzoening en de heiligmaking. Maar naast deze geloofsvraagstukken komt vanaf hoofdstuk 9 ook het Joodse volk in beeld en denkt Paulus in hoofdstuk 9-11 na over de positie die christenen en Joden ten opzichte van elkaar hebben. Augustinus heeft

hier in zijn uitleg op de Romeinenbrief ook aandacht aan gegeven.³ Mogelijk vormde deze brief, die aan de christenen in Rome gericht was, ook een antwoord op actuele vragen van christenen en Joden binnen de huisgemeenten die er in de eerste eeuw in Rome waren.

Gelet op deze structuur zou men daarom niet direct ook doxologische en hymnologische passages verwachten. Immers, deze brief is allereerst een dogmatisch traktaat waarin de belangrijke kernwaarden van het christelijke geloof worden besproken en uitgelegd en waarin gezocht wordt naar een goede balans tussen heiden-christenen en christenen uit de Joden. In de Romeinenbrief blijkt echter ook dat het gevolgde betoog niet de hele brief blijft aanhouden. Een goed voorbeeld hiervan vinden we in hoofdstuk 8. De toon verandert eigenlijk al vanaf Romeinen 8:14, waar de leiding door Gods Geest wordt belicht, leiding die aan de kinderen van God een geweldig perspectief biedt: ze mogen zich in het vervolg *erfgenamen van God* en zelfs *mede-erfgenamen van Christus* noemen (vers 17). Het hoofdstuk loopt uit op twee bijzondere hymnen op God en op Christus.⁴ Tegelijk is er in ditzelfde hoofdstuk 8, voorafgaand aan het slot, sprake van passages die

evengoed de overwinning in Christus bezingen, zoals Romeinen 8:28-30. Het gaat hier niet alleen om een geloofszekerheid, maar ook om een blijmoedig danken van God. De gelovige deelt zijn blijdschap over de overwinning met God die hem kracht geeft. Hier wordt dus ook de relatie van de gelovige met God zichtbaar.

Geven de aangehaalde voorbeelden een indruk van langere passages die doxologisch of hymnologisch te duiden zijn, soms zijn het ook heel korte tekstgedeelten, die spontaan de grootheid van Christus en van God aangeven. Een goed voorbeeld hiervan vinden we in Romeinen 9:5.

Uit hen is Christus⁵
wat het vlees aangaat,
Die boven allen is, God,
te prijzen tot in eeuwigheid!

29 Binnen het betoog passend zijn alleen de eerste twee regels van deze korte hymne. Buiten het betoog vallend en hymnologisch zijn de derde en vierde

regel. De zinsnede ‘die boven alles/allen is’ wordt door Gregorius van Nazianze zelfs als begin en aanhef van zijn indrukwekkende hymne op God gebruikt. De laatste regel ‘te prijzen tot in eeuwigheid’ is ook in de eerste en tweede eeuw een gebruikelijke afsluiting van een dankgebed of doxologie.⁶

Niet direct hymnologisch maar wel doxologisch of poëtisch van karakter zijn sommige passages waarin Paulus een uitweiding geeft over een bepaald thema. Bijvoorbeeld over de kracht van het evangelie (Rom. 1:16-17). Hij had hier heel kort over kunnen zijn, maar hij staat er juist uitgebreid bij stil.

In het Grieks is dit poëtische, hymnologische of doxologische element heel duidelijk terug te zien. In de hieronder gevonden passages volgen we het Grieks steeds op de voet.

Loflied op het evangelie van Christus (Rom. 1:16-17)

> Lezen: Romeinen 1:1-17

In dit loflied op het evangelie van Christus bezingt Paulus de kracht van dit evangelie: het is een kracht van God. Hij werkt hierdoor in de harten van allen die geloven. Dit evangelie leidt tot zaligheid voor ieder die gelooft. Het verschil tussen Jood en Griek valt dan helemaal weg. De rechtvaardige zal uit het geloof leven. Dat is de rijke troost van dit loflied, waardoor ook Luther gegrepen werd.

Want ik schaam mij niet
voor het evangelie van Christus,
want het is een kracht van God,
tot zaligheid voor ieder die gelooft.

Eerst voor de Jood, daarna ook voor de Griek. Want:
Hierin wordt de gerechtigheid van God geopenbaard,
uit geloof tot geloof, zoals geschreven staat:
'Maar de rechtvaardige zal uit het geloof leven.'

God is te kennen uit Zijn scheppingswerk (Rom. 1:20)

> Lezen: Romeinen 1:18-32

Want de dingen van Hem die niet worden gezien worden vanaf de schepping van de wereld begrepen uit alles wat Hij maakte en zó duidelijk ingezien,⁷ namelijk Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid.

Wat rechtvaardigen en onrechtvaardigen wacht (Rom. 2:9-10)

> Lezen: Romeinen 2:1-11

Hoe kort deze passage ook is, zij heeft een rijke inhoud en ook een dichtelijke tegenstelling: verdrukking en benauwdheid zullen ten deel vallen aan onrechtvaardigen. Heerlijkheid, eer en vrede zullen ten deel vallen aan hen die het goede werken door Gods genade.

Verdrukking en benauwdheid zullen komen over de ziel van ieder mens die het kwade teweegbrengt, eerst over de Jood en ook over de Griek.

Heerlijkheid, eer en vrede [zullen komen] over ieder die het goede werkt, eerst over de Jood en ook over de Griek.